

EX NOVO

Don Eduardo Cerdas
Honor del Resplendo de
del que es Jefe principal del bento
Siga

ARCHIEPISCOPUS

REVISTA D'HISTÒRIA I HUMANITATS

Archiepiscopus
II

Let ut ait apostolus spiritualis est. Est enim nobis in praesentis saeculi caliginis tenere ad dirigendos nostrorum mentium gressus ad conlata culus in luce mentis acut per lustrum mysticorum sensuum possit intrare in interum fensur apertur et nos lanonitatis tempus fecundus hanc sermone fidei temerum. Communi in hanc sermone

mediatione in instructione
in mediatione notandis
aliquid agendum

Marchito uob

pruechie

LO LIBRE
DE LES DONES.

DE LES DONES.
MOMEN JAUME ROIG.

EN BALTHAZAR BOU.

FRANCISCA DE MIRAS LLOVIA.

CARLOS RAS.

FRANCISCA DE MIRAS LLOVIA.

FRANCISCA DE MIRAS LLOVIA.

FRANCISCA DE MIRAS LLOVIA.

FRANCISCA DE MIRAS LLOVIA.

FRANCISCA DE MIRAS LLOVIA.

FRANCISCA DE MIRAS LLOVIA.

FRANCISCA DE MIRAS LLOVIA.

FRANCISCA DE MIRAS LLOVIA.

FRANCISCA DE MIRAS LLOVIA.

FRANCISCA DE MIRAS LLOVIA.

FRANCISCA DE MIRAS LLOVIA.

FRANCISCA DE MIRAS LLOVIA.

FRANCISCA DE MIRAS LLOVIA.

FRANCISCA DE MIRAS LLOVIA.

FRANCISCA DE MIRAS LLOVIA.

FRANCISCA DE MIRAS LLOVIA.

FRANCISCA DE MIRAS LLOVIA.

FRANCISCA DE MIRAS LLOVIA.

REVISTA D'HISTÒRIA I HUMANITATS

Número II
juliol de 2005

Edita
Comitia Rei Novae

Directors:

Walter Alberto Alegría Tejedor
Javier Martínez Villarroya

Consell de Redacció:

Mario Lázaro Orsi, Sandra Lacruz Sánchez, Jacobo Negueruela Avellà,
Pau Olmos Benlloch, Jordi Ortega Tous,
Alexis Serrano Méndez, Pau Valdés Matías

Disseny Portada: Ramon Iglesias, ramoniglesias@gmail.com

Maquetació: J.M.V., W.A.T. i P.O.B.

Correcció: M.L.O.

© Ex Novo - Comitia Rei Novae (C.R.N.), Barcelona, 2005

© Els diferents autors d'aquesta obra

Reservats tots els drets. D'acord amb l'article 270 del Codi Penal, podran ser castigats amb penes de multa i privació de llibertat tots els qui reproduïxin, sense la preceptiva autorització, una obra científica, artística o literària, parcial o totalment.

Amb el suport econòmic de la Universitat de Barcelona i la Facultat de Geografia i Història

Els editors no es fan responsables de les hipòtesis i opinions
defensades pels articulistes, que poden o no compartir.

e-mail de contacte: exnovo_revista@yahoo.es

ISSN: 1699-1826

DL: B-11390-2005

Comitia Rei Novae (C.R.N.), krrn_revista@yahoo.es, www.reinovae.net

Facultat de Geografia i Història

C/ Baldric Reixac s/n

Barcelona

Spain

Imprimeix Gràfiques Rey S.L., Publicacions i Edicions UB

Adolf Florensa s/n, Campus de la Diagonal

08028 Barcelona

Índex

Editorial	5
Quina mena d'història per al segle XXI?	7
<i>Josep Fontana</i>	

ARTICLES

Neon Teikos (Yanik Köy, Turquia). Una ciutat grega arcaica de la costa eòlica de l'Àsia Menor	11
<i>Alexis Serrano Méndez</i>	
Àfrica i Índia: indicis índics o prehistòria del dionisisme	25
<i>Javier Martínez Villarroja</i>	
La problemática sobre el <i>limes</i> bizantino en la península ibérica: ¿realidad histórica o construcción historiográfica?	45
<i>David Montanero Vico</i>	
Un caso de hostel de carretera catalán durante el siglo XV: el hostel de la familia Alberó en Montcada	65
<i>Ramón A. Banegas López</i>	
Etnoarqueología del bosque tropical lluvioso	85
<i>Sandra Lacruz Sánchez</i>	

Vida quotidiana i creació literària en les comunitats índies de Nordamèrica	103
<i>Núria Rodríguez i Esther Travé</i>	

The New Wave of British Heavy Metal Desarrollo, expansión y muerte de un movimiento juvenil	123
<i>Luis Montanero Vico</i>	

Grècia o el bressol d'occident	141
<i>Maurici Cavaller i Jordi Muñoz</i>	

Alguns resultats en prospeccions geofísiques realitzades en jaciments catalans. Aplicació de les últimes innovacions en els sistemes de resistivitat elèctrica i gradiometria magnètica	149
<i>Roger Sala, Maria Lafuente i Jordi Serra</i>	

ENTREVISTA

Miquel Izard Llorens	159
<i>Per Javier Martínez Villarroja i Jordi Ortega Tous</i>	

REFLEXIONS I RESSENYES

Arqueologia urbana i política: reflexions sobre el mercat del Born (Barcelona)	171
---	-----

Pau Olmos Benlloch

<i>Sagunto. Oppidum, emporio y municipio romano</i> , de Carmen Aranegui	173
--	-----

Pau Olmos Benlloch

<i>Història del cristianisme a Catalunya</i> , de Joan Bada	174
---	-----

Alexis Serrano Méndez

Los parecidos entre el lenguaje nazi y el publicitario Paginilla a propósito de la edición española de LTI, de V. Kemplerer	175
--	-----

Javier Martínez Villarroja

Normes de publicació	178
----------------------	-----

EDITORIAL

En aquest segon número intentem continuar la línia projectada al primer: articles d'investigació de temes i metodologies molt variats.

Sota la dictadura tecnocràtica imperant, en les ciències «exactes» predomina la investigació aplicada sobre la investigació base o teòrica. S'estudien les mil maneres d'aplicar una fórmula matemàtica i no les alternatives a aquesta. Anàlogament, les ciències humanes generen un sens fi de microinvestigacions a on sovint es perd el fil de la història. A la *pornomodernitat* ja no hi ha fils vàlids. Són abundants els qui treballen per ratificar i aplicar el que ja sabem, i molt pocs els qui s'atreveixen a imaginar noves propostes i reformulacions. Per a evitar la mala consciència, ens veiem amb la necessitat de lluitar contra la tendència cap al *feixisme postmodern* que predomina a la nostra societat. La universitat ha deixat de ser un generador d'idees per a convertir-se en un *fossilitzador* de les mateixes. Però buscar les causes d'aquesta falta de diàleg només en la institució és molt poc autocrític. Una massa d'individus junts però gens units allarguen un batxillerat que els hi permet continuar evitant allò que hi ha fora. La universitat els hi proporciona el discurs intel·lectual necessari per a evitar la fricció amb la realitat, a través de l'autoadulació, tancant-los en un món autorreferencial.

Cansats de l'autocomplaença, continuem demanant i agraïnt a la institució el seu recolzament, aclarint-li que només en la mesura en que ens deixin participar en ella des de baix podem contribuir a millorar-la, sentint-nos partícips d'ella. Alhora, convidem a tots els nostres companys a que busquin noves fórmules per a millorar *allò que hi ha*, i que evitin la queixa fàcil *antisistema* que, per repetitiva i monòtona en les seves formes, acaba convertint-se en *sistemàtica*. Volem executar els canvis, i en lloc de queixar-nos perquè encara no s'han produït, ens enorgullim

del paper que ens ha tocat en aquesta història. Sempre voler serà poder. En aquest sentit, els paradigmes científics també han d'«evolucionar», i amb aquest somni, ens proposem com una antena més de propagació de noves perspectives i focalitzacions temàtiques. En altres paraules, donarem sempre preferència a aquells treballs que donguin lectures alternatives de la història i qüestionin conceptes molt arrelats.

En aquest número us presentem variats treballs, que van des de l'etnoarqueologia i l'antropologia urbana, a la primícia de la identificació d'un jaciment de l'Àsia menor amb el Neon Teikos clàssic, el qüestionament del *limes* peninsular bizantí, una lectura hermenèutica dels «punts clau» de la història de Grècia, contactes transoceànics amagats en la memòria del temps, descripcions de societats autosuficients i aplicacions de noves tècniques de prospecció.

I com que entre els animals socials els més forts protegeixen a les cries, posant-se al voltant de la manada, comencem amb les paraules del Josep Fontana i acabem amb les del Miquel Izard. Agraïm la seva col·laboració, com també la de tots els investigadors que ens han fet arribar els seus escrits, els hi hàgim publicat o, per impertinència nostra, seva, o de l'economia, encara no.

Dubtem de la fonamentació metafísica del relativisme, i sospitem que potser no és res més que la darrera eina *sistemàtica* destinada a desterrar qualsevol utopia pensable. Com digué l'Optimisme encarnat, en el país dels somiadors, els somnis són la matèria prima.

Barcelona, juliol de 2005

Quina mena d'història per al segle XXI?

Josep Fontana*

El següent text és un resum que en Josep Fontana ens féu de la conferència que ell mateix pronuncià el dia 17 de març de 2005 al saló de Graus de la facultat de Geografia i Història de la U.B., en motiu de la presentació del primer número de la present revista.

Allò que un historiador ha d'estudiar cal que tingui com objecte final els problemes reals que, d'una o altra manera, tenen a veure amb les vides dels homes i les dones, d'ahir i d'avui, amb el propòsit d'aportar coneixements que serveixin per a millorar la seva sort, encara que només sigui, que no és poc, contribuint a crear una consciència crítica. La qual cosa no té res a veure amb el fet que el nostre camp específic de treball sigui el de la prehistòria o el de la història del temps actual. La «ciència» és l'eina, no l'objecte ni la finalitat del nostre treball.

Les col·lectivitats humanes, igual que els seus membres considerats individualment, necessiten comptar amb una memòria. Sabem avui que la nostra memòria personal no és un dipòsit de representacions -un arxiu d'imatges fotogràfiques, més o menys esborrades, dels fets del passat que guardem a la ment- sinó un complex sistema de relacions que té un paper essencial en la formació de la consciència. Una cosa semblant passa amb la memòria col·lectiva, de manera que quan els historiadors treballen en ella, no es dediquen simplement a recuperar fets que estaven enterrats sota les runes de l'oblit, sinó que usen la seva capacitat de construir, a partir de la diversitat d'elements del passat que tenen al seu abast, visions globals que puguin contribuir a respondre adequadament als nous problemes que se li presenten.

* Josep Fontana (Barcelona, 1931) és professor emèrit de la Universitat Pompeu Fabra i deïxeble de Vicens Vives.

Ens agradi o no, les col·lectivitats humanes funcionen a partir d'aquestes consciències col·lectives, i en la mesura en què el discurs públic tendeix a formar-les, sovint a deformar-les, l'historiador no pot restar al marge. Hem d'aspirar a participar activament en la formació de la memòria pública, si no volem abandonar un instrument tan poderós en mans dels manipuladors. Ho va entendre en els moments finals de la seva vida, quan lluitava en la resistència contra els nazis, Marc Bloch, que reivindicava la capacitat de l'historiador per canviar les coses. Una consciència col·lectiva, deia, està formada per «una multitud de consciències individuals que s'influeixen incessantment entre elles». Per això, «formar-se una idea clara de les necessitats socials i esforçar-se a difondre-la significa introduir un gra de llevat en la mentalitat comú; donar-se una oportunitat de modificar-la una mica i, com a conseqüència d'això, d'inclinar d'alguna manera el curs dels esdeveniments, que estan regits, en darrera instància, per la psicologia dels homes». Voldria insistir en aquestes paraules de Bloch: «Formar-se una idea de les necessitats socials i esforçar-se a difondre-la», perquè em sembla un programa ideal per al treball de l'historiador.

Per sota del treball dels historiadors de cada època acostuma a haver-hi algun dels grans problemes que els preocupaven. En la primera meitat del segle XX els preocupava sobre tot la gènesi de la democràcia política i a la segona meitat el desenvolupament del capitalisme, per exemple. A nosaltres, en canvi, ens correspon el desafiament de trobar les raons dels grans fracassos del segle XX: les causes que puguin explicar la barbàrie que l'ha caracteritzat, per tal d'evitar que es reproduïxi en el futur –i cal dir que per ara el present immediat no dona lloc a massa esperances– i, sobre tot, la naturalesa dels mecanismes que, malgrat l'innegable enriquiment global que han comportat els avenços de la ciència i de la tecnologia, han creat una major desigualtat i han augmentat dramàticament les distàncies entre els països rics i els pobres, desmentint les promeses del projecte de desenvolupament formulat a la fi de la segona guerra mundial, que prometia estendre els avenços del progrés econòmic a tots els països subdesenvolupats del món.

Perquè resulta que en aquest món feliç en què se'ns deia que hem arribat a la fi de la història, d'acord amb les darreres xifres disponibles, la pobresa augmenta. No es tracta d'especular amb les causes de la pobresa al món, ni de fer crides per

la mobilització d'ajuda humanitària, dues activitats meritòries, però que no corresponen a la nostra esfera professional. El que un historiador deu fer és investigar, amb les eines del seu ofici, els grans problemes del seu temps per ajudar altres a entendre'ls i perquè, entenent-los, ens posem entre tots a resoldre'ls. D'aquesta manera el nostre treball pot convertir-se en un ajut per aquells que intenten millorar aquest món, per poc que sigui, que encara que sigui poc haurà valgut la pena.

Tenim una responsabilitat molt greu davant d'una societat a la qual no solament hem d'explicar-li què va succeir en el passat, que en el fons és la part menys important de la nostra feina, sinó que hem d'ensenyar-li allò que Pierre Vilar anomenava «pensar històricament». La qual cosa comporta ensenyar-li a no acceptar sense crítica res del que es pretén legitimar a partir del passat i a no deixar-se enganyar per tòpics que volen jugar amb els nostres sentiments per induir-nos a no utilitzar la raó.

En aquest temps suposadament feliç, en què se'ns diu que l'evolució de la societat ha arribat ja a la perfecció, resulta que hi torna a haver, com va passar el 1968 a París, Praga o Berkeley, una generació de joves que no accepta de bon grat el món que els han donat, i que es revoltent contra ell. El mal és que aquests nous rebels, com els va passar als de 1968, actuen moguts per un refús moral, però no tenen clar el que voldrien posar en el lloc del sistema que combaten. Necessitem repensar el futur entre tots per tal de trobar sortides endavant, però el futur només es pot construir sobre la base de les experiències humanes, això és del passat, i ací el paper dels que treballem en el camp de la història és absolutament indispensable. Encara que només sigui per evitar que es segueixi intoxicant el comú de la gent amb una visió desesperançadora que sosté que tot intent de canviar les regles del joc social porta necessàriament al desastre.

En un temps com aquest, el nostre deure és implicar-nos en el món en que vivim, amb un treball que ha d'aspirar a concertar totes les veus de la societat, grans i petites, en una estructura coral i a servir per crear la mena de consciència crítica que ens ajudi a comprendre millor el present. I dic això amb la intenció que sigui alguna cosa més que una jaculatòria. Penso, per exemple, en què als que seguim considerant-nos com d'esquerra, en termes polítics, i que no renunciem a les velles valors que s'expressaven amb una paraula avui prostituïda com és la de

socialisme, la història del segle XX ens ha de servir com una mena de llibre de text on estudiar la multitud de les errades que s'han comès en el seu nom. Ho deia un gran historiador peruà, Alberto Flores Galindo, en un text que va escriure quan sabia que la seva mort era imminent, que porta el títol de «Reencontremos la dimensión utópica» i que està datat, prou significativament, el desembre de 1989: «Aunque muchos de mis amigos ya no piensen como antes, yo, por el contrario, pienso que todavía siguen vigentes los ideales que originaron el socialismo: la justicia, la libertad, los hombres. Las puertas al socialismo no están cerradas, pero se requiere pensar en otras vías. Un socialismo construido sobre otras bases, que recoja también los sueños, las esperanzas, los deseos de la gente». Del punt de vista de l'educació aquesta història ha de tenir com objectiu fonamental aportar elements que permetin de comprendre els mecanismes socials que engendren desigualtat i pobresa i ha d'atrevir-se a denunciar els prejudicis que enfronten innecessàriament uns homes amb altres, i sobre tot, a denunciar aquells que els utilitzen per agreujar aquests enfrontaments.

És una història que no té models complets: no hi ha manuals on s'ensenyi com cal fer-la, ni llibres de text que responguin al que voldríem que fos. Hi ha tot just avenços, intents puntuals. I el més probable és que no n'hi hagi mai de manuals ni de textos, perquè estic pensant en una mena de treball que caldrà que s'adapti a cada temps i a cada context. Jo diria que es tracta d'un projecte que hem d'anar inventant entre tots, no des del distanciament de la teoria, sinó des de la mateixa experiència del treball. Ha d'ésser una mena d'història que es faci en l'interior d'aquest món revolt i canviant, com demanava el meu amic Moreno Fragonals, que ho va voler mantenir en la pràctica i va aconseguir amb això que l'exclouessin de la universitat cubana, perquè la gent independent fa nosa a tot arreu; una història que compleixi l'exigència que formulava Bloch de convertir-se en «la veu que clama en la plaça pública» i que ens ajudi, com demanava pocs dies abans de la seva mort Alberto Flores Galindo, a retrobar la dimensió de la utopia: l'esperança de que tot és encara possible. Aquesta és la mena d'història que ens cal per al segle XXI, la que pot aconseguir que la nostra feina sigui útil en termes socials. No serà fàcil de fer-la, però val la pena de provar-ho.

Josep Fontana
Març de 2005.

NEON TEIKOS (YANIK KÖY, TURQUIA), UNA CIUTAT GREGA ARCAICA DE LA COSTA EÒLICA DE L'ÀSIA MENOR*

Alexis Serrano Méndez

serrano.alexis@gmail.com

Resum. El propassat maig de 2004, en el sí de les tasques de reconeixement epigràfic dutes a terme per un equip d'investigadors de *l'Università degli studi Roma Tre*¹, fou trobada una inscripció de caràcters grecs arcaics a la muntanya anomenada Yanik Köy. Fins aleshores hi havia la sospita que aquell indret de la costa turca de l'Àsia Menor amagava un jaciment arqueològic. Ara però, constatem que es tracta d'una ciutat d'origen eòlic arcaic i que possiblement sigui l'antiga Neon Teikos. Del jaciment, la inscripció i de les fonts escrites que ens parlen de Neon Teikos seguidament us en fem cinc cèntims.

Abstract. In May 2004, during the research expedition tasks, a reserchars's team of the *Università degli studi Roma Tre* found an inscription in archaic Greek characters on Yanik Köy Mountain. Until then, scientists had suspected that there was an archeological site in that place in the Turkish coast of Minor Asia . Now we are sure that it is a city of an archaic eolic origin and that it is probably ancient Neon Teikos. We are now going to give you a brief explanation on the site, the inscription and the written classics that talk about Neon Teikos.

* *In ringraziamento al professor Ragone per la fiduica in me riposta.*

¹ La campanya era dirigida pel Dr. Giuseppe Ragone catedràtic d'història grega a la Universitat Roma Tre, els altres membres de l'equip eren Lucrezia Agnoletti, Claudio Biagetti i el que us escriu.

El jaciment

A la costa eòlica turca, al rerepaís de Cuma eòlica i de Focea, al peu del massís anomenat pels antics grecs Sardene, al bell mig de l'Àsia Menor, just sobre l'antic llit del riu Ermos, una muntanya de nom Yanik Köy custodia sota el seu sediment el que probablement fou la ciutat grega de Neon Teikos (*cf.* Fig. 6). És fàcil copsar l'etimologia del terme Neon Teikos² (Nou Mur) i de fet, el nom queda justificat quan hom contempla l'indret i veu per tot arreu restes muràries de diferents èpoques. Contemplant el paratge s'entén la importància estratègica i la necessitat de fortificar-lo, tant és així que no només ho feren els grecs arcaics sinó que també ho feren en època bizantina i més tard ho aprofitaren els turcs otomans. D'aquests fets en són testimonis les restes de la mateixa fortificació arcaica en obra poligonal i les restes de la ciutadella bizantina amb carreus reaprofitats i relligats amb calç i el glacis de l'antiga acrópolis que es troben encara avui a Yanik Köy. La pregunta és, són aquestes restes pertanyents a l'antiga ciutat de Neon Teikos? Amb aquestes pàgines intentem desglossar els indicis que ens permeten creure que així és.

El Nou Mur

El motiu d'erigir el «*Nou Mur*» fou probablement la idoneïtat de la situació del lloc. La muntanya de Yanik Köy s'erigeix com una talaia natural de gran alçada que permet una molt bona visibilitat sobre la vall de l'antic curs del riu Ermos³, que aleshores banyava la falda de la muntanya que estem descrivint. Es tracta d'un relleu amb una edafologia marcada per sòls de sauló de granit rosa turc descompost

² Pel fet de ser un nom tan genèric apareixen sovint a les fonts altres ciutadelles amb el mateix nom disseminades per l'antiga geografia hel·lènica. D'això que diem en són uns exemples *Periplus Scylacis* 67.29-32 «Després del Quersonessos hi ha les fortificacions tràcies; primer Coll Blanc, Teiristasi, Eraclea, Gano, Ganie, Neon Teikos, la ciutat i el port de Perint, Damino Teikos, la ciutat i el port de Selimbria.» Així com Xenofont, *Anabasis* 7.5.6.1-8.5 «(...)Mentrestant va recordar que sempre ne s'havia allunyat per mar, li encarregà Bisante, Gano i Neon Teikos...»

³ La importància d'aquest curs fluvial rau en que es tracta de l'eix vertebrador de les *chores* de ciutats com Larissa, Focea i Cuma i que era el delimitador geogràfic dels territoris de la Jònia i l'Eòlida. Sobre les variacions del curs del riu Ermos *cf.*

Guiseppe Ragone: *La progradazione costiera nella regione del delta dell'Ermo e la colonizzazione greca nell'area fra Smirne e Cuma eolica*. Bari 2003.

que li confereix una gran aridesa. L'aflorament natural de granit però, va afavorir *in illo tempore* la construcció de les fortificacions que al llarg del temps s'han succeït en aquest racó de l'actual Turquia.

La muntanya està protegida a l'est pel massís Sardene que li cobreix les espatlles. La ciutat grega que acull el seu subsòl (amb independència que sigui o no Neon Teikos) és juntament amb Aigai i Larissa una de les ciutats gregues situades a major alçada de la zona. Dit amb altres paraules, ens trobem davant d'una ciutat d'aquelles que Plató definia com simples i salvatges nascudes en temps de quan l'home temia les aigües del mar després del gran diluvi universal⁴. Contràriament al que deia Plató creiem que l'assentament és una mostra dels primers assentaments grecs èdics a la zona i que fruit de les necessitats de protegir-se del rerepaís indígena hagueren de fortificar la reraguarda amb «*murs nous*» com el que ens ocupa.

Yanik Köy, una ciutat grega?

Sobre la possibilitat de que Yanik Köy fos l'antiga ciutat de Neon Teikos Ragone ja ens n'havia parlat (Ragone 2003, 277), amb tot, mancaven restes arqueològiques que testimoniessin la veritable existència d'un assentament en aquell indret llevat de les evidents restes de la fortificació Bizantina que hi ha al cim de la muntanya. En aquest sentit, el resultat de la darrera campanya de reconeixement⁵ posà de manifest que amb tota seguretat el sediment de la nostra muntanya amaga les restes d'una ciutat grega arcaica. La presència constant de ceràmica grega clàssica i arcaica, les muralles i terrasses d'«*Opus Siliceum*» o poligonal (*cfr* Fig. 5), els elements coroplàstics (*cfr* Fig. 1), el material edilici, l'empedrat d'una via/carrer i sobretot la inscripció amb caràcters grecs arcaics testimonien i asseguren que no només allà hi havia una ciutat grega sinó que aquesta té una cronologia molt reculada en el temps.

⁴ Dels tres tipus de ciutats (τρια πολιτειας ειδῆ) de Plató, Neon Teikos correspondria al primer grup el de les ciutats situades al cim de les muntanyes, essent el segon grup les ciutats de la plana i el tercer les ciutats situades sobre la costa.

⁵ Sobre els resultats de la campanya de reconeixement epigràfic està pendent d'entrar a la premsa científica italiana un article més extens que encara no estem en grau de citar. Els autors de l'estudi són Giuseppe Ragone, Lucrezia Agnoletti, Claudio Biagetti i qui sotasigna el present.

El fet que Ragone (Ragone 2003, 305) no trobés llavors (a la dècada dels '80, quan féu la seva primera prospecció) les evidències arqueològiques predites rau en que aleshores el jaciment era intacte, ara però, està essent sotmès a una forta activitat furtiva. Això és fruit de la pobresa de la zona i l'aridesa de la terra que fa que els camperols nadius s'estimin més practicar l'«arqueologia» i la venda al mercat negre que no pas el treball de la terra. Aquesta pràctica furtiva ha deixat a la vista moltes restes del que fou l'antic assentament grec que abans eren amagades. Fou precisament a redós d'un dels forats deixats pels furtius (encara hi havia les pales i els pics!) on trobarem un *Bothros* ritual excavat a la roca (*cf* Fig. 2) ple de restes del que havien estat les ofrenes culturals dels habitants de l'antic assentament. Entre molts objectes ceràmics destaquem la presència de 5 cavallets coroplàstics, alguns *Pondera* de teler i ceràmica pintada de notable qualitat (*cf* Fig. 1). Fou just al costat del forat ritual furgat pels lladres on trobarem l'epígraf. La pedra es presentava moguda recentment, i fragmentada a la part posterior per bé que el text sembla conservar-se íntegre.

La descoberta

- La situació

Al vessant est de la muntanya anomenada Yanik Köy, el 31 de Maig de 2004 fou trobada una pedra amb un epígraf de caràcters presumiblement arcaics.

La peça, no ha estat mai publicada, almenys no n'hem trobat referències d'epígrafs trobats a aquell paratge. Són pocs els elements que ens recorden que temps era temps en aquell indret hi hagué un assentament grec però aquest epígraf n'és una prova indiscutible. Aquest fet fa més important la seva divulgació i publicació. L'indret com ja hem dit és objecte d'excavacions clandestines i mai s'ha fet una investigació científica per part de cap arqueòleg o historiador. Això ens fa pensar que la inscripció restarà allà per poc temps motiu que ens impel·lí a publicar-la.

- Descripció de la peça

El carreu té unes dimensions de 100 cm de llargada, 47 cm d'alçada i 22 cm d'espessor i és fet de granit rosa propi de la roca natural de la zona, per tant és d'origen plutònic però d'escassa metamorfització, cosa que la fa ser molt feble i

fàcilment erosionable, i aquesta és precisament la causa de la dificultat a l'hora de llegir-ne el contingut (*cfr* Fig. 4).

De la simple observació sembla que la peça hagi estat reaprofitada per la construcció de la fortificació bizantina situada a la part més alta de la muntanya a l'antiga acrópolis del que probablement fou Neon Teikos. Segurament per això la peça es presenta trencada d'antic a la part dreta de l'escrit i a la part dorsal.

- Els caràcters

El text està escrit amb caràcters grecs arcaics, això es pot comprovar pel traç oblic ascendent de l'*Alfa*, per les dimensions reduïdes de la *Omicron* i per l'espai entre els dos traços horitzontals de les lletres *Kappa*, *Sigma*, i l'*Epsilon*. Les lletres tenen una llargada mitjana de 6,5 cm i una alçada de 7,5 cm (*cfr* Fig. 3).

- El context

Segons la nostra opinió, per com ha estat trobada, sembla haver estat moguda darrerament ja que sota encara hi havia vegetació. Es podia veure com fruit de la caiguda de la pedra, aquesta havia malmès l'herbei. El carreu presentava la manca d'un tros a la part dorsal, més o menys darrere les últimes lletres de la primera ratlla del text, es tracta d'una ruptura nova perquè no era encara oxidada per la pluja i el contacte amb l'atmosfera. Això confirma el fet que es trobi en una posició nova respecte a la que tenia abans, quan formava part del nivell superficial del jaciment.

Prop del lloc on va ser trobada la peça, com ja s'ha dit, vàrem trobar un forat excavat a la roca de 5 metres de llargada per uns 4 de profunditat, era en curs una excavació clandestina, com ja s'ha dit, encara hi havia les pales i els pics dels furtius. El forat contenia molt material ceràmic i elements de coroplàstica que els lladres havien deixat perquè no era del seu interès. Segons la nostra interpretació el forat als peus de l'acròpolis era un antic *bothros* ritual on s'havien fet deposicions votives i per això era un lloc magnífic per realitzar excavacions fora la llei, ja que aquest tipus d'estructures negatives acollien sovint ofrenes de tipus metàl·lic fàcilment detectables pels instruments de «treball» dels furtius.

Fig. 1- Ceràmica trobada al *bothros*

Fig. 2- Perspectiva del *bothros* ritual

La inscripció podria ser una de les pedres extretes de l'estrat superficial que cobria el *bothros*, i que era constituït de pedres provinents de l'enderroc del parament de les muralles bizantines.

La pedra és massa rugosa i el polit antic ha desaparegut per sempre, per això la lectura esdevé difícil fins i tot emprant el mirall i l'aigua. Donat que el nostre viatge no preveia una troballa de tal magnitud no dúiem res per fer el calc, i és per això que ens hem d'acontentar amb la fotografia digital. No n'estàvem segurs de la lectura feta *in situ* però el joc de contrastos i lluentors que permet la fotografia digital ens ha donat la seguretat de la raó i així doncs us n'oferim la lectura.

Fig. 3- Dibuix de la inscripció

Fig. 4- Fotografia de la inscripció

Transcripció

1 [H]ΡΑΚΛΕΟΣ
2 ΕΠΙΣΤΡΑΤ[ΟΥ]
3 ΠΕΙΣΙΣΤΡΑΤΩ
4 ΤΩΑΠΟΛΟΔΟΡ[ΟΥ]
5 Λ

Això és:

‘[H]ρακλεος
‘Επιστρατ[ου]
Πεισιστράτῳ
τῷ^h Απολλοδώρ[ου].

Que seria quelcom similar a:

«Herarakleos⁶, fill d’ Epistrat, [va dedicar] a Pisistrat, fill d’Apollodor»

La història de Neon Teikos

Les fonts són més aviat poques i poc generoses quan ens parlen de Neon Teikos. Malgrat tot, aquí recollim algunes idees extremes d’elles.

Herodot⁷ situa Neon Teikos en el tercer lloc d’entre les 12 ciutats d’Àsia Menor de fundació eòlica. Si bé la lògica de l’ordre del llistat de les *dodecapolis* no és clar, sembla evident que aquesta no segueix cap correlació ni geogràfica ni alfabètica. És possible que la lògica segueixi l’ordre d’importància de les ciutats en el moment de redacció del text o bé de la seva font⁸. De fet, Cuma eòlica, ciutat eòlica per antonomàsia, és la primera, Larissa, les estructures i ceràmiques de la qual provenen de l’Edat Arcaica, és la segona, i seguidament trobem Neon Teikos.

⁶ Malgrat ser estrany que *Heràkleos* es presenti com a nominatiu subjecte, hi ha paral·lels com els següents. -*Inscripfen von Erythrai* 160: Ἡρακλεος Ἡροδοτου -*Inscripfen von Erythrai* 161: Ἡρακλεος Ἀπελλαδος, -*Inscripfen von Erythrai* 162: [Απελ]λίκων [Ηρ]άκλεος, -*Inscripfen von Erythrai* 215 l.5: Ἡρακλεος Ἀπελλαδος,

⁷ Herodot, *Els nou llibres de la història* I, 149.1-150.1.

⁸ Altrament podria ser que l’ordre del llistat derivés de l’ordre en que les diferents ciutats s’anaren fundant però això ja frega la «arqueo-ficció».

Una altra font important referida a la nostra ciutat eòlica la trobem a l'anomenada *Vita Homeri* pseudo-herodotea,⁹ composada a redós de la segona meitat del segle V aC. L'anònim (Pseudo Herodot)¹⁰ situa a Neon Teikos el passatge en què Melesigenes, que no era encara Homer, coneix un sabater anomenat Tikio, aquest havent escoltat els seus cants, va decidir acollir-lo a casa seva. En senyal d'agraïment el seu hoste Melesigenes (Homer) insereix el nom del sabater als versos del seu poema¹¹.

L'autor anònim de la *Vita Homeri* afirma haver estat dut pels habitants de Neon Teikos al lloc on Melesignes, abans de ser Homer, recitava els seus cants. En aquell racó, segons Pseudo Herodot, aviat es venerà la memòria del poeta. Altrament ens diu que al mateix lloc hi havia plantat un àlber negre (αἴγειρος)¹²? tot i que no queda clar si es plantà després de la partença del poeta en commemoració seva o bé ja hi era abans i Melesigenes (Homer) s'acollia a la seva ombra per recitar.

L'última i més important informació que la *Vita Homeri* ens dona és la referent a la situació de la ciutat de Neon Teikos que ens permet afirmar que es tracta de la ciutat que hi ha sota el sediment de la muntanya turca de Yanik Köy. L'anònim (Pseudo-Herodot) ens diu que Neon Teikos i el riu Ermos procedeixen i precedeixen el mont Sardene¹³ la qual cosa significa que el llit del riu se situava a les darreres estrivacions dels massís. Si resseguim el recorregut que Homer fa al relat de Pseudo Herodot podem veure quin era el vell traçat del riu Ermos i també on era la ciutat de Neon Teikos. Segons aquest relat, la nostra fortificació eòlica se situa a la riba nord del curs fluvial de l'Ermos, molt a prop de Larissa, com també el jaciment de la muntanya de Yanik Köy. Podria ser Yanik Köy l'antiga Neon Teikos? En la nostra opinió creiem que sí.

⁹ Pseudo Herodot, *Vita Homeri* 109-122.

¹⁰ Aquest relat és anònim tot i que s'atribueix a Herodot d'Alicarnàs sense ser-ho d'aquí el nom de Pseudo Herodot.

¹¹ Homer, *Iliada* VII, 220. «Tikio és l'artesa de l'Ida que ha forjat l'escut d'Ajax».

¹² Pseudo Herodot, *Vita Homeri* 117-122. «Lavors Melesigenes s'aturà a Neon Teikos, no tenint cap altre mitjà de sosteniment més enllà de la poesia... Els habitants de Neon Teikos em mostraren el lloc on s'asseia i recitava els seus versos, i honorant així aquell indret. En aquell lloc era crescut un àlber que aquells (els habitants de Neon Teikos) diuen que existeix des de quan Melesigenes fou acollit per ells. (potser ...diuen que en tenen des que Melesigenes va marxar)».

¹³ Pseudo Herodot, *Vita Homeri* 106-109. «La muntanya Sardene rau sobre el riu Ermos i de Neon Teikos. (...) Tikio era el nom del sabater; després d'haver escoltat els seus versos l'acollir.»

Veiem ara altres fonts ja que Pseudo Herodot no és l'únic testimoni que es refereix a la geografia de la ciutat de Neon Teikos. Estrabó¹⁴ ens parla de la distància que separa Neon teikos de Larissa (30 estadis i que alhora aquesta dista de Cuma 70 estadis més), Estrabó també afirma que el nom de Neon Teikos deriva de la nova fortificació que erigiren els colons friconides per defensar-se dels pelagis. Ptolomeu¹⁵ en canvi, no fa cap menció, cosa estranya venint del geògraf que tendeix a inserir a la seva ressenya fins i tot les ciutats més ínfimes i perdudes. Potser quan Ptolomeu escrivia (segle II dC) de la vella ciutat eòlica ja no en quedava ni el record.

Encara tres testimonis més: el primer és d'Eustaqui¹⁶ el qual en el seu comentari a la *Iliada* aporta algunes notícies sobre la vida d'Homer entre les quals hi ha les aquí sobre analitzades. Aquestes poden ser per causa de l'ús de fonts perdudes per a nosaltres o que pels seus errors en la reelaboració de la llegenda: em refereixo en particular a l'atribució d'ἄποικία Κυμαίων a Neon Teikos i, consegüentment, de Κυμαῖος a Tikio. La hipòtesi de l'error pren més força quan es retorna al relat d'Estrabó i es veu que Cuma (friconida) va ser fundada després de la construcció del Nou Mur¹⁷.

¹⁴ Estrabó, *Geografia* 13.3.3.1-12. (els friconides) «...construïren per ells una fortificació que encara avui s'anomena Neon Teikos, que dista 30 estadis de Larissa, després d'haver vençut fundaren Cuma i feren establir-se allà els supervivents. Així anomenaren Cuma «Friconida» de la muntanya de la Locrida, i de la mateixa manera també ho feren amb Larissa; que ara és abandonada.»?

¹⁵ Ptolomeu. *Geografia* 3.5.4.1-6. «La mateixa costa delimita aquest lloc. Després de l'istme prop el riu Carcinites del pantà Meòtides Neon Teikos dista... La desembocadura del riu Pasiacos...» Aquest topònim a què es refereix en aquest passatge Ptolomeu no sembla ser el de la costa Eòlica, segurament correspon a algun altre indret amb el mateix nom. Sobre altres indrets amb el mateix topònim de Neon Teikos *cf.* nota 2.

¹⁶ Eustaqui, *Comentari a l'Iliada* 2.448.6 -15? «Aquells que escriuen Ide amb la D diuen que la ciutat d'Ide, a la habitada Onfales, fon la capital dels Lidis -ara Sards- i expliquen que Homer un cop esdevingué cec anà a Esmirna de Colofon, però s'aturà a Neon Teikos, que era una colònia dels cumeus, i havent rebut la benvolença de Tikio, el va inserir al poema en record de les coses rebudes, única cosa que podia fer per agrair Tikio.»

¹⁷ Estrabó, *Geografia* 13.3.3.1-12.

És útil confrontar en paral·lel les últimes fonts que disposem sobre Neon Teikos: el gramàtic Erodia¹⁸ i el Lèxic Suda¹⁹. És difícil discernir d'aquests textos l'última fase en que la ciutat fou habitada: mentre Erodia al III segle dC. afirma que Neon Teikos és una **πόλις** (ciutat amb tots els ets i uts), Suda al segle X, contràriament li atribueix el terme genèric de **τόπος** (lloc) senyal que aleshores el paratge era ja deshabitat. Entre la **πολις** del segle III i el **τόπος** del X hi ha set segles massa llargs de silenci. En la nostra opinió Erodia estava equivocant anomenant l'indret **πόλις** a no ser que es referís a que ho havia estat en temps pretèrits. En aquest sentit interpretem el fet que Ptolomeu no glossi ni una paraula de la nostra ciutat al segle II dC com a símptoma que aquesta ja no existia com a tal. Altrament el fet de tenir tan poques fonts referents a la ciutat pot significar que aquesta quedés despoblada ràpidament com succeí a la ciutat veïna de Larissa (AAVV, 1940). Si més no, per cloure direm que la seva existència durant el període clàssic és més aviat incerta i dubtosa.

Conclusió

La vida de Neon Teikos s'hauria de situar en Edat Arcaica, cosa que explicaria l'escassa quantitat de fonts pervingudes, tan literàries com epigràfiques. Les dades de la veïna ciutat de Larissa (AAVV, 1940)²⁰ testimonien que aquesta fou precoçment abandonada, segurament era deserta a l'època d'Estrabó (XIII, 3, 3: «**ἐρήμη δ' ἐστὶ νῦν**»); Neon Teikos, ciutat bessona nascuda de la mà dels friconides en lluita contra els pelagis, no deuria tenir una vida molt més llarga que la seva germana Larissa.

Tenint en compte les circumstàncies de la seva fundació (protecció del rerepaís de Larissa i Cuma) més que d'una ciutat pròpiament dita hauríem de parlar d'una plaça forta, d'un petit nucli urbà amb acròpolis, carrers i habitatges envoltats per una cinta murària i d'aterrassaments d'obra poligonal.

¹⁸ Erodia. *Gramatica*. Sota la veu *peri paronumon* 3,2.868.34-35 «*Neon Teikos: ciutat de l'Eòlida com Colon Teikos. El nom dels habitants és Neonteics com Colonteics.*» Semblantment ens parla Esteve de Bizanci tot relligant el relat d'Erodia amb el de Pseudo Herodot *cfr.* Esteve de Bizanci. *Etnica* 472.14.16. «*Neon Teikos: ciutat de l'Eòlida, com Colon Teikos. Els habitants s'anomenen Neonteics com Colonteics. També Neon Teikos com a la vida d'Homer d'Herodot.*»

¹⁹ *Suda Lexicon* n°.199.1 a 200.1 «*Neon Teikos: lloc de l'Eòlida. Qui és d'allí és anomenat Neotícita.*»

²⁰ Les velles excavacions realitzades pels alemanys identificaren epigràficament aquell indret amb la ciutat de Larissa.

Si de les fonts se'n conclou que Neon Teikos fou una ciutadella de poca entitat demogràfica i que se situa en un horitzó cronològic bàsicament arcaic, tanmateix si els textos situen la ciutadella a un lloc semblant al que actualment ocupa Yanik Köy en la geografia de la zona, i finalment si l'indret de Yanik Köy presenta clares evidències de ser un jaciment urbà datable epigràficament, després de la nostra descoberta, en horitzons cronològics arcaics, perquè no podria ser Yanik Köy Neon Teikos?

Amb la nostra exposició no pretenem fer d'aprenents de Schliemann simplement intentem donar a conèixer un raonament conciliador entre les fonts escrites i les arqueològiques que creiem que pot aportar llum en el coneixement del jaciment de Yanik Köy i de l'antiga ciutat de Neon Teikos. Topònims que creiem que possiblement facin referència a la mateixa realitat geogràfica amb nomenclatures diferents tot i que amb concomitàncies sonores pel que fa a la pronúncia.

Amb tot veurem què hi diuen les properes recerques, fins aleshores, aquí roman la nostra hipòtesi.

Fig. 5- Yanik Köy (Neon Teikos?) des de la falda de la muntanya, en primer pla es poden veure restes de la muralla/ terrassa en obra polygonal

Bibliografia

- AAVV: *Larisa am Hermos. Die Ergebnisse der Ausgrabungen*. Berlin, 1940
- BEAN, G: *Aegean Turkey*. Londres, 1979
- BRENGTSON, H: *L'Antica Grecia. Dalle origini all'Ellenismo*. Bolonya, 1989
- FINLEY M: Lepore E: *Le colonie degli antichi e dei moderni, La «colonizzazione»: Storiografia moderna e realtà antica*. Roma, 2000
- LAGONA, S: *Kyme eolica, Missioni archeologiche italiane*. Roma, 1997
- RAGONE, G: *Corografia senza autopsia: Strabone e l'Eoloide*. Nàpols, 2000
- RAGONE, G: *La progradazione costiera nella regione del delta dell'Ermo e la colonizzazione greca nell'area fra Smirne e Cuma eolica*. Bari, 2003

Fig.6-Mapa de la zona limítrofa de les costes Jònica i Eòlica de l'Àsia Menor amb Neon Teikos al bell mig